

Mars 2017

Maya

Nyheter från föreningen
COLCHAJ NAC LUUM

NYTT

Rapporter från Yalambojoch i Guatemala

BARNEN PÅ PLATS. Tandborstning är en självklarhet på förskolan Regnbågen i Yalambojoch. Verksamheten blandar lek, övningar i spanska och andra pedagogiska övningar.

Foto: Per Bylund Andersen

Barnen tillbaka i förskolan

Under en period var förskolan i Yalambojoch stängd på grund av resursbrist. Nu är verksamheten igång igen, den här gången med färre barn: 40 barn på två pedagoger.

De nytexaminerade förskollärarna Aracely och Isabel är förebilder för många yngre tjejer i byn som hoppas kunna yrkesarbeta en dag.

Sid 8-9

Innehåll

▲ Ledare	Sid 2
▲ Tyskt naturskydd till byn	3
▲ Fortfarande stor migration	4-5
▲ Posten kollapsade	10
▲ Feministisk teaterfestival	11
▲ Ekonomirapport och funktionärer	12

Skolan förändras

Det lokala övertagandet av projekten i byn har blivit högst aktuellt sedan det stått klart att högstadieskolan i Yalambojoch måste få en ny huvudman. En grupp engagerade lärare i byn jobbar just nu för att hitta en lösning.

Sid 6-7

VOLLEYBOLL. Många väljer att röra på sig och leka på rasterna.

Hembyn ger framtidshopp i exilen

Efter USA-valet har jag pratat med många i byn. De flesta tror det dröjer innan Muren blir färdigbyggd och att det sedan ändå går att ta sig både över och under.

Avgörande är istället om hjulen snurrar i USA. Högkonjunktur betyder arbete. I dagsläget befinner sig cirka 100 personer från Yalambojoch i USA för att arbeta illegalt.

De första kaotiska veckorna för nya regeringen i USA tyder ju också på att inte alla vallöften kommer att förverkligas. Till exempel har redan Tohona O'odham-nationen i Arizona sagt att de med alla medel vill stoppa bygget av Muren på deras territorium som omfattar drygt 11 000 kvadratkilometer mark med 119 kilometer gräns till Mexiko. Samma signaler kommer från indiagrupper i Kalifornien och Texas. En juridisk mycket svår nöt att knäcka med troligtvis långdragna domstolsprocesser.

MÅNGA KOMMER FRAM

Uppväxta i bergen och vana vid hårt jordbruksarbete har byborna från Yalambojoch inte särskilt stora svårigheter att ta sig genom öknen. De migranter som dukar under där kommer främst från storstäderna i Centralamerika. 80-90 procent av migranterna från Yalambojoch lyckas undvika gränspoliserna och ta sig fram till slutmålet.

DISKAR OCH BYGGER

De flesta jobbar på småföretag, snabbmatsrestauranger och inom byggbranschen, en stor del inom staterna i rostbältet, där arbetslösheten både bland vita och svarta är hög. Ändå hittar 98 procent av Yalambojochborna jobb inom några veckor efter att de korsat gränsen i Texas eller Arizona.

Sämst betalda kan tjäna 1 000 dollar per månad, ofta som diskare på restauranger. De duktigaste kan som takläggare komma upp i 3 000 dollar i månaden sommartid. Men då är det inte 40-timmarsvecka som gäller. En genomsnittsmigrant lyckas sända hem 400-500 dollar till familjen varje månad.

Att USA skriker efter arbetskraft och att Den stora majoriteten från Yalambojoch når sitt mål är bakgrunden till den massiva exodus av ungdomar vi ser idag. Ursprungsbefolkningen ser USA som enda möjligheten till ekonomisk framgång. Väl att märka: Ungdomarna åker iväg två-tre år och sedan återvänder de hem. Nästan ingen planerar att bosätta sig i USA permanent. Därtill värdesätter de det egna samhället för högt.

GODA FÖRUTSÄTTNINGAR

Medan massflykten från Honduras, El Salvador och vissa delar av Guatemala beror på skyhögt kriminalitet är situationen helt annorlunda i det indianska höglandet i västra Guatemala. De allra flesta mayas i USA vill tillbaka till byarna de kommer ifrån.

I Yalambojoch finns också unika förutsättningar. Främst den rikliga vattentillgången från de 225 hektaren av San Francisco-godset vår svenska förening lyckades köpa 1998. Från källorna där flödar flera kubikmeter rent dricksvatten per sekund ut i floderna Takimelén och Salchilá.

LOKALT NÄRINGSLEV

I år återstartar skogsföreningen Awum Te plantskolan. Familjer i byn får möjlighet att plantera träd på utmarglade svedbrukstappor. Det lokala näringslivet ökar också: En tidigare högstadieelev har öppnat bilverkstad efter att ha pluggat en fordonskurs i Chiantla. Ekoturismen till laguna Yolnabaj ökar med nationella besökare och en aktiv turistkommitté i byn.

På det årliga stormötet den femte januari beslutade familjerna vilka vägsträckor de ska reparera nu under torrtiden, var de små broarna ska byggas och som samfällighetsarbete bygger de en ny marknadsplats med "hotell" för gårdfarihandlarna.

MER FRAMTIDSTRO

Alkoholismen har minskat under åren jag vistats i Yalambojoch. Som en konsekvens därav blir det färre slagsmål och mindre kvinnomisshandel. Det är min fasta övertygelse att solidariteten från Sverige och stödet till skogsplantering, naturskydd och utbildning har stor betydelse för den positiva utvecklingen och framtidstros.

Det dröjer innan byn kan finansiera och driva all verksamhet i utbildningscentret Niwan Nha, men högskoleskolan måste bli första exemplet på lokalt övertagande. Och om ett par år när USA drabbas av nästa lågkonjunktur kan vi hälsa de återvändande migranterna välkomna hem.

PER BYLUND ANDERSEN, KOORDINATÖR

annat förskola, högstadium, fadderverksamhet och skogsverksamhet i byn.

Colchaj Nac Luum betyder Jord och frihet på chuj, det Mayaspråk som talas i Yalambojoch.

Cirka två gånger per år ges MayaNytt ut. Vi förmedlar nyheter från Guatemala i allmänhet och Yalambojoch i synnerhet.

Det här är MayaNytt

MayaNytt är medlemstidningen för föreningen Colchaj Nac Luum, som sedan 1982 arbetar med före detta flyktingar från inbördeskriget Guatemala. Biståndsarbetet startade när förenings nuvarande koordinatör Per Bylund Andersen på resa i Mexiko träffade flyktingar från byn Yalambojoch i nordvästra Guatemala.

Många bybor har nu återvänt, och CNL driver i dag bland

Tyskt stöd till naturskydd

Med pengar från den tyska utvecklingsbanken får Yalambojoch möjlighet att renovera plantskolan, skydda vattentillgångarna och investera i ett bevattningssystem för hushållens odlingar. Projektet kommer att drivas av den lokala skogsföreningen Awum Te.

För sex år sedan registrerade Guatemalas naturskyddsmyndighet CONAP San Francisco-marken som privat naturreservat. Sedan har skogsföreningen Awum Te fått stöd till en skötselplan för området. 103 hektar är planterad skog med främst cypress och resten naturskog. I Sverige arbetar Naturvårdsverket på liknande sätt med skötselplaner.

I departementet Huehuetenango finns idag nio registrerade naturskyddsområden varav åtta är kommunala. Awum Tes är den enda föreningsägda.

I maj 2008 arrangerades i tyska staden Bonn en konferens om konventionen för biologisk mångfald i syfte att öka antalet naturskyddsområden. Efter konferensen valdes ett antal länder ut för stöd och samarbete. Guatemala var ett av länderna och tyska utvecklingsbanken Kreditanstalt für Wiederaufbau (KfW) finansierar projektet, i Guatemala genom naturskyddsmyndigheten CONAP som valde ut Huehuetenango som projektområde. Sedan gick åren...

IVILA. Plantskolan har legat i träda sedan år 2015. Med det nya europeiska stödet hoppas skogsföreningen kunna öppna verksamheten igen.

I början av november förra året uppsökte skogsmästaren Francisco Castillo från Barillas Awum Te-ordföranden Pascual Gómez Pérez. Francisco berättade i korthet om projektet, att han var anställd som projektledare med kontor i Barillas och att Awum Tes område var ett av de prioriterade.

Därefter genomfördes ett planeringsmöte i november med deltagande av Francisco Castillo, skogsföreningens styrelse och skogsmästaren Pablo Granados. Jag bjöds in som rådgivare.

Kortfattat ger KfW arealbidrag till naturskyddsområden, i vårt fall cirka 800 kronor per hektar och år under en femårsperiod. Sammanlagt – med nuvarande valutakurs – blir det cirka 840 000 kronor till Awum Te. Bidraget är villkorat: aktivt naturskyddsarbete ska pågå med årliga verksamhetsplaner och utvärderingar.

Nytt år i systugan La Textilería

Väntelista från första veckan. Fritidsledaren Juana Jorge Domingo behövde inte ens annonsera ut den populära verksamheten i byhögtalaren. Tjejerna dök upp punktligt vid nya läsarets början tisdagen den 10 januari.

Juana och jag hade på förhand bestämt att ta emot maximalt 30 tjejer, men några blev så ledsna, så kursen började med 34 tjejer i åldrarna 6-14 år som får komma till systugan måndag till torsdag från klockan 13.30 till 16.00.

Juana lider av en växande hypofystumör, cystor på kvarvarande äggstocken (den andra bortopererades för några år sedan liksom en brösttumör). Hon fyllde 32 i januari och tycker att livet börjar ta slut. Men arbetet med tjejerna i systugan är hennes glädje. Vår förening har tyvärr inte längre råd att betala någon medhjälpare. Från 2006 till 2012 hade vi två anställda i systugan med samma antal tjejer. Medan halva gruppen hade textilverkstad var det schack, lotto och andra spel för de andra.

FOLKDRÄKT. Magdalena broderar sin Nip, den traditionella poncholiknande dräkten.

Gladast är gruppen när det blir picknick vid floden Salchilá, till det gömda vattenfallet tjugo minuters klättring nerför vägen. Med stora grytan, grönsaker, ris och (tyvärr för oss vegetarianer) ett par slaktade kycklingar. När jag är med på utflykt kommer tjejerna alltid ihåg lilla kastrullen

För för vår del kan renoveringen av plantskolan ingå liksom inhägnad av området och skydd av vattentillgångarna. Större delen av bidraget kan dock användas till annat miljöarbete.

SYSTEM FÖR BEVATTNING

Efter diskussioner och ett extra årsmöte beslutade Awum Te att satsa pengarna på ett bevattningsprojekt för familjeträdgårdsodlingar i byn. Vår förenings revisor Janos Szemler var i byn i februari 2015 och skissade då för ett nytt vattensystem i Yalambojoch, med höjdmätningar, förslag till linjeföringar och läge för distributionstank. Vi kommer att få stor nytta av Janos data.

Det finns möjlighet att kombinera detta projekt med stöd från jordbruksministeriet och vi har haft det första mötet med deras ansvarige agronom.

Viktigt är att lokala skogsföreningen driver projektet. Jag finns med i bakgrunden som rådgivare när de så önskar.

FÖRSENAD PROCESS

CONAP är något försenad i processen och har ännu inte formellt sagt ja till projektet i Huehuetenango. Det finns sammanlagt 5,5 miljoner euro i potten, plus vad CONAP använder till administrationen. Jag hoppas kunna återkomma i nästa MayaNytt om detta spännande arbete.

Text och foto:
PER BYLUND ANDERSEN

till min kadaverlösa soppa.

Tre förmiddagar i veckan arbetar Juana med Nipkurserna. Nip (eller hüipil) är chuj-kvinnornas folkdräkt. För fjärde året har systugan i Yalambojoch stöd från Bengt Arne Runnerström och hans vänner till detta viktiga projekt för att bevara traditionerna. I år deltar fjorton unga kvinnor. Några har tidigare varit med i fritidsverksamheten och är hemmastadda i centret. Men till varje ny kurs kommer även unga, allt för tidigt gifta, kvinnor som aldrig tidigare har satt sin fot i centret.

FULL ACCEPTANS

Medan feministiska Actoras de Cambio av många (både män och kvinnor) anses vara suspekta har Juanas Nip-kurser full acceptans. Juana ser alltid till att smyga in lite kvinnorättigheter ändå.

Systugan med sammanlagt 48 deltagare är vår billigaste verksamhet. Årets budget är på 50 500 kronor. Men vi har tills nu bara säkrat ungefär 15 000 kronor. Så extra stöd välkomnas!

PER BYLUND ANDERSEN

Pengar från migrationen förändrar Yalambojoch

LOKALT NÄRINGS LIV. Restaurangen El Cruce i Yalambojoch.

Hur många guatemalaner som vistas i USA är det stor oenighet om. Siffror på mellan 1,5 till 3 miljoner brukar nämnas. Några har förstås arbetstillstånd, men majoriteten är illegala. Idag är ungefär 100 bybor i USA för att jobba.

En tiondel av bruttonationalprodukten i Guatemala, 62 miljarder kronor, härstammar idag från migranters slit i främst USA, Kanada och Mexiko. Jämförelsevis utgör den samlade exporten 90 miljarder kronor.

Första vågen av migranter från Yalambojoch till USA ägde rum 2002-2008.

Nästan alla unga män reste, och de fick snabbt arbete. Ett favoritställe var Columbia Farms Greenville kycklingslakteri i South Carolina, som på den tiden nästan bara anställde illegala invandrare.

Bartolo i Yalambojoch berättar om sitt arbete, att känka tunga kartonger med slaktade kycklingar in i fryshuset. Tempot

AFFÄRER. Victor säljer glass i hembyn.

var högt och till slut orkade kroppen inte med kylan. Efter knappt två år i USA återvände han till sin familj.

NY VÄG

Ett sjuttiootal, nästan alla män, från Yalambojoch lyckades ta sig till USA de åren. Sen kom bank- och börs krisen och de flesta förlo- rade sina arbeten.

Det ekonomiska uppsvinget under Obama, kombinerat med bristande möjligheter i Guatemala betydde en ny väg från Yalambojoch med start 2014. Ungefär 100 unga män och enstaka kvinnor från byn arbetar åter i USA. Alla illegala.

LAGLIGT GENOM MEXIKO

För många centralamerikaner är resan genom Mexiko den farligaste sträckan, oavsett om de försöker sitta på taket av tåget "La Bestia", som utgår från Tapachula i Chiapas, eller om de körs av människo- smugglare i förseglade långträdare.

Men inbördeskriget i Guatemala fick som konsekvens att de flyktingbarn som föddes i lägren i södra Mexiko fick möjlighet till mexikansk medborgarskap. Vilket nu betyder att de kan åka bekväma långfärdsbussar hela vägen till Ciudad Juarez eller till Arizona-gränsen. En kostnad på ungefär 1 500 kronor istället för de kanske 20 000-30 000 kronor människosmugglarna kräver för sina riskabla alternativ. Endast sista sträckan över USA-gränsen behöver ungdomarna från Yalambojoch hjälp.

OHÅLLBARA DRÖMMAR

Medan migrationen för den fjärdedel av familjerna som har någon medlem i USA betyder en levnadsnivå som är omöjlig att uppnå med jordbruksarbete, minskar sammanhållningen i Yalambojoch. Några killar kör stolt runt med sin nya cyklar på tor-

AMERIKAHUS. Liksom många andra bybor som jobbat i USA valde Ricardo att satsa på en bättre bostad.

get vid högstadieskolan. Andra, ofta barn till alkoholiserade fäder, går hungriga i trasa kläder.

Som utifrån kommande vittne är jag orolig för stämningen som växt fram de senaste två åren i Yalambojoch. Kanske 90 procent av alla tonårsskallar ser USA som sitt framtidsmål. Konsekvensen av detta är att de flesta tycker det är meningslöst att fortsätta studera. Vi har haft avhopp i högstadieskolan, till och med i sjuan. Killar vars föräldrar hoppas kunna låna pengar till den hägrande färden mot El Norte (USA).

SNABB BEFOLKNINGSÖKNING

Oavsett hur fort hjulen snurrar i USA kan migrationen aldrig bli lösningen. I Guatemala är befolkningstillväxten nu 2,5 procent per år. Då vi startade hjälparbetet 1982 var befolkningen cirka 6,2 miljoner. Nu i februari 2017 är siffran cirka 16,6 miljoner. Att USA skulle kunna uppsluka annat än en liten bråkdel av den årliga befolkningstillväxten på 400 000 är en illusion.

Tyvärr är regeringens familjeplaneringsinsatser nära noll. Det finns ett kraftigt motstånd från fundamentalistiska kyrkor. I vår lilla högstadieskola har vi haft sexualundervisning från starten och knappast någon av våra nuvarande eller tidigare elever önskar lika många barn som de själva har syskon.

Text och foto:

PER BYLUND ANDERSEN

Konkurrens om väckelsen i byn

Från att ha varit en katolsk by har Yalambojoch blivit en plats där protestantiska och katolska kyrkor samsas med schamanska maya-riter. Samtidigt som de lokala projekten är helt sekulära.

I Yalambojoch finns nu fyra kyrkor: Katolska kyrkan, Evangeliska kyrkan, Karismatiska katolska kyrkan och nya Pingstkyrkan. För att komplicera bilden byggde invånarna i byn för ett par år sedan ett Maya-kulturhus, där de gamla riterna hålls i hävd av schamaner. Dessutom finns några ateistiska familjer. Både Jehovas Vittnen och Mormoner driver intensiv mission i trakten, men har ännu inte lyckats frälsa en enda själ i Yalambojoch.

Före flykten till Mexiko 1982 var nästan alla familjer i byn katoliker, och kyrkan byggdes på gemensam mark. Då jag

kom till byn 1996 var kyrkan enad. Men personkonflikter ledde till utfrysning, bland annat av Pascual Pérez Juan som tidigare bött på vårt flyktingprojekt Jord och Frihet i Chiapas. Då Pascual med släktingar blev marginaliserade bildade de helt sonika en ny kyrka "Karismatiska Katolikerna", som har mera gemensamt med Pingströrelsen än med traditionella katoliker. Tungomålstal och sång till midnatt... Ett tjugotal familjer är medlemmar.

EVANGELISKT TEMPEL

Efter karismatikerna kom den evangeliska kyrkan, där svenskättade missionären Ekstrom från staden Huehuetenango var inspiratör.

Då byn Bendición de Dios etablerades på en del av tidigare godset San Francisco ingick en aktiv grupp pingstvänner.

Deras trevliga agitator René lyckades senare värva ett tiotal familjer i Yalambojoch. De har byggt ett tempel som rymmer många framtida själar. De fyra kyrkorna har vardera sina ungdomsgrupper (påminner mycket om forna tiders söndagsskolor i Sverige). Musiken flödar från templet, Guds ord vidareförmedlas genom högtalare som monterats på höga stolpar vid varje kyrka. Uppskattningsvis åttio procent av byborna är med i några kyrkor.

MEDEL FRÅN MIGRATIONEN

Kyrkorna har byggts med bidrag från Yalambojoch-bor som arbetar illegalt i USA. Till det positiva med väckelsen (tycker jag som agnostiker) är att gemenskapen har räddat en hel del män som kommit uti Spriten. På så sätt har misären i några familjer minskat. Genom

KONKURRENS. Fyra kyrkor finns sida vid sida i byn, från vänster evangeliska kyrkan, pingstkyrkan, karismatiska katolska kyrkan och katolska kyrkan (nya och gamla byggnaden).

detta har även kvinnomisshandeln minskat i de berörda familjerna.

SEKULÄR SKOLA

Många av er läsare vet att vår högstadieskola i Yalambojoch är hundra procent sekulär. Vilket ibland är som att gå i ett minfält. Speciellt när lärarna har sexualundervisning och informerar om preventivmedel.

Ett växande problem i det fördolda är att många tonårstjejer i byn genomluder

illegala aborter, ofta i fjorton-femton-årsåldern. Saken tystas ner eller förnekas. Aborter är totalförbjudna i Guatemala. Hittills har vi inte i skolan haft problem med att undervisa i utvecklingsläran. Predikanterna och missionärerna som verkat i byn har inte varit fundamentalistiska.

TAR STOR PLATS

Vi har inte religion på schemat i skolan. Däremot finns i biblioteket religiös litteratur. Här finns Bibeln, Koranen, Kama Su-

tra, handbok för ateister, gnostiska evangelier och skrifter från Jehovas Vittnen.

Som utifrån kommande kan jag tycka att religionen tar för stor plats i bybornas liv. Många svenska besökare har också den synpunkten. Men i Guatemala finns inte svenska typen av föreningsliv och idrottsrörelse så jag tror att kyrkorna delvis ersätter den typen av gemenskap.

Text och foto:

PER BYLUND ANDERSEN

FÖREVIKAT. Släkt och vänner kom till skolan för att fira eleverna på skolavslutningen.

Högstadieskola i förändring

För elva år sedan startade vår förening högstadieskolan i Yalambojoch. Med stöd av Forum Syd har mexikanske agroekologen Pedro Gonzalez nu gjort en oberoende utvärdering av projektet.

Det var inte helt lätt för Pedro att få fram exakta upplysningar om elevantal under åren, hur många som hoppat av, vilka byar de kom ifrån och hur många som vidareutbildat sig efter högstadiet. Vi måste bli bättre på att arkivera.

Pedro var också kritisk mot det bristande lokala engagemanget i skolan. Utbildningscentret svävar lite ovanför byn med volontärer och utländska besökare som inte alltid har så mycket kontakt med vardagslivet i Yalambojoch.

Vår förening har inte heller haft en plan för när och hur lokalsamhället ska ta det övergripande ansvaret för centret. Å andra sidan fick Pedro höra väldigt lite kritik mot hur vi sköter oss, trots att skolan är sekulär och en spjutspets för tjejjers frigörelse och med sexualundervisning på schemat, i strid mot de lokala kyrkornas värderingar.

Skolan är nu knuten till utbildningssystemet IGER (Instituto Guatemalteco de Educación Radiofónica) som startades av tyske jesuitprästen Franz von Tattenbach.

Läroplanen har godkänts av utbildningsministeriet i Guatemala. IGER i Guatemala City tar fram alla centrala prov och sköter kontakterna med ministeriet, vilket är en fördel för oss.

Men staten i Guatemala ger inga bidrag till IGER, varken till lärarlöner, lokaler eller pedagogiskt material. Detta trots att staten har ansvar för alla barns utbildning till och med högstadiet.

DRÅPSLAG MOT FATTIGA

Franz von Tattenbachs idé var att ge en andra chans till de ungdomar och vuxna som aldrig kunnat börja skolan eller som hade tvingats sluta för att istället arbeta. I Guatemala godkändes IGER därför av utbildningsministeriet för elever femton år eller äldre.

Men eftersom staten ännu inte täcker stora delen av landsbygden med sina skolor gav utbildningsministeriet dispens från ålderskravet. Tolv- eller trettonåriga elever som som slutade årskurs sex kunde

smidigt fortsätta direkt i en IGER-skola.

INDRAGEN DISPENS

Plötsligt, i oktober förra året, fick IGER besked att det var slut med åldersdispenser - utan förklaring eller samråd. IGER försökte förgäves att få ministeriet att ändra beslutet.

Tusentals barn står nu utan möjlighet att plugga vidare. I departementet Huehuetenango har relevantalet i IGER sjunkit med minst 500 på grund av ministeriets beslut.

I Yalambojoch blev det omöjligt att starta en ny sju. Speciellt sorgligt eftersom nya läraren i statliga skolans klass sex verkligen hade försökt att pusha eleverna till att fortsätta. Läraren - Miguel Domingo Lucas - är en av de första ungdomarna från byn som fick utbildningsstipendier från vår förening.

BIDRAGEN RÄCKTE INTE

Att vår lilla svenska förening under elva år kunnat driva en högstadieskola beror främst på engagemanget hos lärare och rektorer som deltagit i Globala skolans fem resor till Yalambojoch. Första stu-

VARIERAT. En del av undervisningen i högstadiet går ut på att lära sig att odla grönsaker i skolträdgården.

diebesöken genomfördes 2003 med Bosse Hellström som reseledare. Resan 2011, den sista, leddes av Johanna Lund-Rockliffe.

Efter resorna bidrog skolorna med dagsverken och basarer, från Boden i norr till Helsingborg i söder. Sammanlagt gissar jag att vi genom resorna med Globala Skolan fått in drygt 1,5 miljoner kronor, vilket täckt ungefär hälften av kostnaderna för högstadieskolan (några skolor har även gett bidrag till annan verksamhet i byn).

INSTÄLLD RESA

Men 2012 stoppades en planerad resa med Globala Skolan med hänvisning till försämrad säkerhet. En okunnig UD-tjänsteman avrådde kraftigt. I själva verket är kriminaliteten i departementet Huehuetenango inte högre än i Malmö. Reseupplevelsena är inte längre lika färska hos lärarna. Några har bytt skola eller gått i pension. Att genomföra Gua-

temala-aktiviteter är ju också en extra insats som kanske inte alla kollegor orkar med. Så stödet från svenska skolor har sakta men säkert minskat senaste åren.

UPPROP TILL FÖRÄLDRAR

I arbetet med utvärderingen blev det tydligt för Pedro Gonzalez att vår lilla förening inte längre har möjlighet att ensam finansiera skolan. I workshops med lärare och föräldrar diskuterades frågan om skolans framtid. Ett föräldraråd bildades och jag var tydlig med att informera byborna om att vi inte hade möjlighet att fortsätta som förr. Endast om föräldrar, tidigare elever och andra intresserade i byn kunde bekosta en lärartjänst var det möjligt att starta en ny sju 2017.

Föräldrarådet skrev till utbildningsministeriet, men fick inte ens en bekräftelse på mottagandet. I oktober fick jag säga upp våra mycket kunniga och uppskattade lärare Mateo Domingo Lucas, Antonio Raymundo och Elena Yojcóm.

ANA ENSAM LÄRARE

Även om utbildningsministeriet blockerat för en ny sju och vår ekonomi är besvärlig har vi ett ansvar för de befintliga eleverna. Ana Mateo Pérez fortsätter därför ensam med åttorna, niorna och de fem eleverna i gymnasieklassen (sammanlagt 19 elever).

Skolan har fortfa-

rande stöd från Actoras de Cambio, som varje månad har workshops med eleverna kring sexualitet och rättighetsfrågor (med yoga, andningstekniker, teater, bild och musik).

LOKALT ÖVERTAGANDE?

Det är nu uppförsvägar för de bybor som månader om sina barns utbildning. Lokaler och inventarier finns i högstadieskolan, men en ny skolform krävs. Det logiska vore att staten följer lagen och möjliggör barnens skolgång. Yalambojoch ligger i en vägförslags och byarna runt omkring skulle ge tillräckligt elevunderlag. Men i hela Guatemala måste staten etablera 5 000 nya högstadieskolor för att täcka behovet. Istället sjunker relevantalet.

Fältet överläts till privatskolor som en stor del av befolkningen inte har råd att sända sina barn till, och som ibland är av synnerligen låg kvalitet. Några kommuner ger tillskott till lärarlöner men vår kommun Nentón satsar på annat. Till byfesten i huvudorten betalade kommunen 180 000 kronor till en orkester som spelade under tre festdagar. Till biblioteket som också är en kommunal angelägenhet var summan noll.

NY INITIATIVGRUPP

En grupp lärare från byn jobbar nu med att hitta stöd till fortsatt drift. Initiativtagare är vår före detta elev Mateo Lucas Alonzo som läste till lärare 2009-2011 med stipendium från Katalonien. Han fortsatte sedan att arbeta i föreningen Pop Noj i Guatemala City, där han var ansvarig för migrationsfrågor. Nu arbetar han i nätverket "Action Hope" som mest har stöd från olika organisationer i USA. "Action Hope" etablerar just nu ett kontor i Yalambojoch och vill till en början satsa på studiecirkel, där bland annat statliga San Carlos-Universitetet kan bidra. På längre sikt hoppas de kunna driva högstadieskolan, men det tar ett till två år med utbildningsministeriets godkännande.

Det betyder också att vår svenska förening inte längre blir huvudman för skolan. Däremot skulle vi fortsatt vara viktiga för driften, med till exempel läromedel och fastighetsunderhåll. För mig personligen är det en stor glädje att byborna själva engagerar sig mera och att vi kommer närmare det lokala övertagandet.

Jag hoppas på fortsatt stöd från våra svenska systerskolor genom dagsverken och basarer. Det finns också möjlighet till utbyte mellan skolorna och volontärsjobb i Yalambojoch.

Text och foto:
PER BYLUND ANDERSEN

LEK OCH VÄLLING. Aracely är ute i förskolans trädgård med barn ur femårsgruppen.

BUSIGA. Förmiddagarna på förskolan innebär lek och bus, blandat med lärande och övning på spanska.

PYSSEL. Isabel pysslar med barn ur fyraårsgruppen.

GOTT. Just nu serveras välling i förskolan. Det är populärt, men vår förening vill kunna ge barnen lagad mat.

Åter barn i förskolan

Hela förra året var förskolan Arco Iris stängd. Minskade bidrag i Sverige och hög dollarkurs ledde till detta tråkiga beslut. Men nu är verksamheten igång igen, i mindre skala.

I oktober blev Aracely och Isabel klara med den treåriga utbildningen till förskollärare i Huehuetenango - Aracely med årgångens bästa betyg. Under studierna fick Aracely ekonomisk hjälp av brodern Mateo som jobbade i vår högstadieskola medan Isabel Santizo, som kommer från en fattigare familj med nio syskon, fick stipendium från först Sjönevadsfestivalen och sedan från katolska stiftet i Omaha, Nebraska.

GAMLA ELEVER

Aracely och Isabel minns Arco Iris som ett mysigt ställe med svenska volontärer. Femton år har gått sedan de själva lekte i förskolan. Tyvärr har vi senaste åren inte haft svenska volontärer i förskolan.

Minnet av Sverige är främst ett överflöd av leksaker: Brio-tåg, Lego, pussel med mera. Det mesta insamlat och kånkat till Yalambojoch av lärare på Globala Skolans resor. I köket kommer besticken från Brödet & Fiskarna i Enköping och på

FAKTA

Barns hälsa i byn

● Barnadödligheten i Yalambojoch är fortfarande hög. I snitt dör fyra-sex barn varje år. Grundläggande saker som att tvätta händerna och bättre livsmedelshandtering kan vi bidra med i förskolan.

Antalet barn med huvudlöss har minskat kraftigt under åren. Loppbetten har visat sig svårare att få bukt med medan det är färre barn som har inälvsmask.

Att borsta tänderna är en självklarhet i Arco Iris, men många barn har mycket dålig tandstatus. Det finns ingen folktandvård i Guatemala. Men en grupp privatpraktiserande tandläkare som tillhör en evangelisk kyrka arbetar frivilligt i fattiga byar ett par helger varje år. I arbetslaget ingår också några läkare. Även läkare från Lionsklubben i Huehuetenango planerar att hjälpa till i byn.

övervåningen finns en stor väggbonad från Silverringens skola i Navestad. Renoveringen och tillbyggnaden av Arco Iris blev helt klar för knappt två år sedan

och jag är glad över att vi har kunnat återanvända de tre mahogny-dörrarna från mitt gamla hus vid torget.

PLANERINGSVECKOR

Fyra veckor i november-december förberdde Aracely och Isabel arbetet i förskolan. De städade lokalerna, gick igenom förråden med leksaker och läromedel, skrev inköpslistor och gjorde scheman för aktiviteterna.

Vi bestämde att Isabel skulle ta hand om fyraårsgruppen på bottenvåningen och Aracely femårsgruppen på övervåningen. Barnen är i förskolan från klockan åtta till tolv. Eftermiddagen planeras undervisningen och Aracely städar och diskar. Den knepiga frågan var hur många barn vi skulle ta emot. Gemensamt beslutade vi oss för maximalt 20 barn i varje grupp. Den pedagogiska kvaliteten blir ju lidande med för stora barngrupper, som vi har haft tidigare. Att förskolan åter skulle öppna annonserades via byhögtalare och det blev snart fulltecknat. Många mammor fick återvända med sina telningar. Trist!

INGEN LAGAD MAT

Francisca, vår rejäla kokerska och städerska, är fortfarande utan arbete. Även om

vi betalar under minimilönen (som i Guatemala är drygt tretusen kronor per månad) finns inget utrymme i den strama budgeten.

Dessutom har livsmedelspriserna i Guatemala ökat rejält. Råvarukostnaderna för ett mål mat i förskolan ligger nu på cirka fyra kronor. Med 40 inskrivna barn och blir årskostnaden cirka 32 000 kronor för råvarorna och lönen till Francisca ungefär 38 000 kronor (enligt lag måste vi betala extralöner "aguinaldo" och "Bono 14" samt pensionsavgifter på en månadslön/år.

Istället serverar Aracely och Isabel nu en mugg välling till barnen på förmiddagen. Inte lika gott och näringsrikt, men barnen är glada. Godast är vällingen som tillagas av rostade bondbönor som malts till pulver. Annars varierar vi med havrevälling och Incaparina (en näringsrik blandning av soja, majs mjöl och bomullsfrön).

Vällingen inklusive gasol till kokningen kostar cirka 12 000 kronor per läsår. Då kan vi enstaka gånger lyxa till det med risvälling kokat med mjölkpulver.

VÅRENS UTFLYKTER

Jag skriver denna artikel i ett soligt Huehuetenango i början av februari. Temperaturen är kring tjugo grader. Men i Yalambojoch är det ännu regn och dimma och för ett par veckor sen sjönk temperaturen under noll. Det var rimfrost på majsåkrarna och i husen finns ingen uppvärmning. Många barn (och jag själv) hostade och hostade.

Men nu börjar sommaren snart - de tre månaderna utan regn. Då blir det många utflykter till vårt trevliga badställe i floden Salchilá. Det vore trevligt om vi till några av utflykterna kunde ha picknick med vetebullar och lagad mat till barnen. Årets budget är på 84 000 kronor. Där har vi dock inte räknat med transport av vällingpulver och material från Huehuetenango, del av gemensam administration och fastighetsunderhåll. Med detta inkluderat hamnar vi på cirka 200 kronor per barn och månad.

Text och foto:
PER BYLUND ANDERSEN

Tufft för yrkesarbetande tjejer

NYA LÄRARE. Aracely och Isabel framför förskoleköket

Yalambojoch är i en brytningstid och det är tufft att vara ung kvinna med frihetstörst. Att jobba utanför hemmet är fortfarande något ovanligt i byn.

Då vi anställde våra tidigare förskollärare Francisca och Margarita hade de inte ens pluggat färdigt mellanstadiet. Bägge gick i vuxengruppen för att läsa in först årskurs fem och sex och sedan högstadiet, samtidigt som de jobbade. I januari började de nästa steg genom att läsa första året på gymnasiet. Men den pedagogiska utbildningen bestod av kunskap de sugit in genom att arbeta med volontärer från Sverige, Belgien och Spanien.

De nya förskollärarna Aracely och Isabel har vuxit upp med verksamheterna som vår svenska förening driver i byn. De började med förskolan, gick sedan vidare till systugan för att sedan gå det treåriga högstadiet. Därefter gick de vidare till förskollärarutbildningen i staden Huehuetenango, där de fick bo på internatet Ixmucané.

EGET INITIATIV

Eftersom Isabel fick stipendium för sina studier fick hon praktisera en

månad under lovet i förskolan. I september hälsade tjejerna på mig och då erbjöd sig Aracely också att vara volontär.

De bägge är nu nitton år och förebilder för många yngre tjejer. Båda har stöd hemifrån. Även om kritiken mot unga kvinnor som strävar efter utbildning och senare yrkesarbete har minskat, hörs fortfarande fula kommentarer i byn. Tonåriga tjejer som studerar är "horor" och värdelösa att gifta sig med eftersom de är "rebelliska" och latmaskar.

NÖJDA MAMMOR

Men mammorna till förskolebarnen är positiva, och några hade egna drömmar om att studera. En av mammorna, Isabel, jobbade själv i förskolan. Hon var i Sverige på studeres 2006 och praktiserade på Montessoriförskola och plockade kantareller i Enköpingskogarna.

Då hon blev kär och gifte sig var hennes svärmor totalt emot att hon fortsatte arbeta i förskolan. Kvinnans plats är vid spisen. Jag vet att Isabel absolut inte kommer att säga så till sin svärdotter om kanske femton år. Det är frigörelsens tidsperspektiv.

PER BYLUND ANDERSEN

Posten paralyserad i Guatemala

Den privatiserade posten i Guatemala har varit en ständigt källa till besvikelse för landets befolkning. Sedan maj är verksamheten helt nedlagd i väntan på att den ska förstatligas på nytt.

1983 hyrde vi en postbox i mexikanska staden Comitán. Under åttiotalet fungerade postgången nästan perfekt. Enda undantaget var några 20-kilospaket med begagnade kläder från Svensk-Indianska Förbundet i Halmstad som fastnade i tullen i hamnstaden Veracruz.

Men till exempel paketen med leksaker från Sandhultskolan kom fram och skapade glädje hos barnen i flyktingkooperativet Jord och Frihet. Barfotaläraren Pascual såg till att barnen i skolan sände teckningar och små tackbrev till faddrarna. Ibland kom breven fram trots att Pascual hade glömt att skriva "Suecia" på kuvertet. På den tiden räckte det med "Norrköping" eller "Ängelholm". Pakettaxorna var blygsamma på åttiotalet så flyktingarna sände virkade väskor till försäljning och kaffeböner som sedan rostades av Sibyllans Kaffehandling på Östermalm.

Alla märkliga paket och brev med spännande frimärken betydde att vår kära lantbrevbärare Nea från Åby postkontor började intressera sig för hjälparbetet. Efter att ha fått några av våra nyhetsbrev blev Nea månadsgivare under många år.

PRIVATISERADES 2004

I Guatemala fungerade posten till och med under inbördeskrigets värsta år. Men med nyliberala presidenten Alvaro Arzú började privatiseringsprocessen 1998. Det kanadensiska bolaget El Correo S.A tog från 2004 över verksamheten.

De första åren fungerade det bra, med trevlig personal i Huehuetenango. Det hjälpte kanske att jag förärade min barnoms frimärkssamling till postchefen...

Men som ni har kunnat läsa i Maya Nytt, nästan som en följetong, har servicen gradvis försämrats: fadderpaket som aldrig kom fram, paket som hade öppnats av tullen i Guatemala City och innehåll som försvunnit. Det blev en av mina ledammare arbetsuppgifter att svara på mejl från faddrar som undrade vad som hänt med deras paket.

KONTOREN STÄNGS

Så den 28 maj förra året stängde El Correo plötsligt alla postkontor. Kongressen i Guatemala hade inte förnyat kontraktet och klagomålen på dålig service hade haglat över de stackars anställda. Under

STÄNGT. Under detta år hoppas staten kunna öppna postkontoret i Huehuetenango igen. Vad som händer med alla de paket och brev som skickats sedan kontoret stängdes är oklart.

juni-juli öppnades en del kontor igen men stängdes sedan definitivt den 28 augusti. Då fanns enligt tidningsartiklar 28 000 paket anhopade i magasin på Aurora-flygplatsen och 600 säckar med internationella brev. Plus förstås stora mängder inrikespost lite här och där.

SNÅL BUDGET

Regeringen har beslutat att posten framöver åter ska bli en offentlig service. Men budgeten är bara på totalt 8,5 miljoner quetzales 2017 (ungefär lika mycket i svenska kronor). Generaldirektören och andra tjänstemän på Post- och Telegrafstyrelsen ska ju ha sina löner och ett pampigt huvudkontor på sjunde avenyn i Guatemala City. Plus postmuseet och filatelistavdelningen. Frimärken går att köpa fast breven inte går att sända.

Två lokala postkontor har öppnats (enbart för mottagande av post), i Antigua och Quetzaltenango. Tanken är att kontoret i Huehuetenango ska öppnas någon gång under året. Det blir då spännande att se om några av era brev och paket dyker upp!

Bristerna i postgången till Guatemala har lett till besvikelse hos en del faddrar som inte kunnat ha kontakt med sina

barn i Yalambojoch. Jag har vid varje resa till Guatemala haft med mig fadderpaket i bagaget, men 23-kilosgränsen på flygbagaget sätter ju gränser. Kurirpost med till exempel DHL fungerar om jag finns på plats i Huehue, men är alldeles för dyrt.

ALTERNATIV LÖSNING

Ett möjligt alternativ är att åter hyra postbox på andra sidan gränsen i Chiapas, men då måste vi åka dit oftare. Med buss tar färden från Yalambojoch till Comitán cirka knappt fyra timmar om man som utlänning stämplat passet på bägge sidor av gränsen. De lokala har större möjlighet att undvika gränskontrollerna. Många i Yalambojoch är ju också medborgare både i Guatemala och Mexiko så till exempel för min sambo Juana är det helt legalt att bara pysa förbi gränspolisens.

I nästa MayaNytt hoppas jag kunna lämna mera information. Vi vill i alla fall undersöka möjligheten att hyra en mexikansk postbox.

Text och foto:

PER BYLUND ANDERSEN

Teaterfestival i Yalambojoch

Vår bästa samarbetspartner i högstadieskolan är **Actoras de Cambio, "förändringsaktörerna"**. Två unga kvinnor – **Brenda Mendez och Malcom Paiz Domingo** – leder varje månad workshops för eleverna. Förra läsåret kröntes med en teaterfestival.

Med teamet från huvudstaden och en kvinnogrupp från kommunen Colotenan-

ALLVARLIGT TEMA. I Yalambojoch uppförde kvinnorna pjäsen **De döda kvinnornas uppvaknande**.

go var det ungefär trettio tillresta deltagare.

Under tre härliga dagar blev det teater i byn. På torget uppförde kvinnogrupper från Colotenango pjäsen **Bergskvinnan**, om soldaternas våldtäkter på indiankvinnor under inbördeskriget. Att bearbeta upplevelsen som teater är för flera av kvinnorna en del av läkningsprocessen. Medan deras släktingar massakrerats har de överlevande kvinnornas traumatiska upplevelser först nu kommit till ytan. Actoras de Cambios har även psykologer med i teamet.

TORGET MÅLADES

Inne i Folkets hus uppförde chuj-kvinnogruppern pjäsen **De döda kvinnornas uppvaknande**. Våra elever spelade trummor under en utflykt till maya-pyramiden på San Francisco och målade torget med kalkfärg. Kvällstid var det sagostunder kring bålet, eldjonglörer, dans och glädje till midnatt. Kvinnorna i Juanas Nip-grupp deltog också.

HOTAS I BYARNA

Glädje och gäck är den ena sidan av Actoras de Cambios arbete. Andra sidan är tuffare: aktivisterna stödjer kvinnor som utsätts för våldtäkter och andra övergrepp i byarna. Genom att utmana patriarkala strukturer kommer Actoras de Cambio ofta i konflikt med lokala makthavare, och trakasseras och hotas. Gruppen har kastats ut från flera byar i trakten. Brenda Mendez har även hotats i Yalambojoch, där hon hjälpt en tonårsflicka som våldtagits av en lärare i statliga skolan.

STÖDJER UNGA

Actoras de Cambio försöker också stödja tonårstjejer som går genom illegala aborter. Antalet är starkt ökande också i Yalambojoch. På några orter (ej i Yalambojoch) ökar antalet självmord bland unga lavinartat. Kanske i kollisionen mellan traditioner och modernitet.

Text och foto:

PER BYLUND ANDERSEN

STIPENDIATER. Petrona och Rosy-Antonia registrerar böcker i biblioteket

Stipendiater hjälper till

Numera har vi som regel att de ungdomar som fått stipendier för vidare studier har skyldighet att utföra en månads samhällstjänst i Yalambojoch.

Isabel Santizo fullgjorde sin månad med förberedelserna i Arco Iris under november-december. Mateo och Juan som utexaminerades som gymnasieekonomerna på La Salle i Huehue-

tenango rensade ogräs i centrets planteringar och skolträdgården under vinterlovet.

Petrona och Rosy-Antonia hjälpte Elena med att omregistrera alla böcker i biblioteket, förse böckerna med nya nummerlappar, sortera ut helt trasiga böcker och skriva en lista på vilka böcker som försvunnit - ett trettiotal böcker de senaste tio åren.

Petrona och Rosy-Antonia

Kallelse till årsmöte

För åttionde året i rad kommer vår förening Colchaj Nac Luum att ha sitt årsmöte på Sommarro, invid Mälaren, söder om Enköping. Föreningens koordinatör i Yalambojoch, Per Bylund Andersen, är nu i Sverige och kommer under mötet att berätta om sitt mångåriga arbete i byn. Och om sina tankar om framtiden.

Välkomna söndagen 23 april klockan 12.00!

Sommarro ligger strax invid Bredsandsbadet, fem kilometer söder om Enköping.

Anmäl dig till föreningens ordförande Torsten Jansson, så vi vet hur mycket mat vi ska laga. Torsten når ni på **070-405 71 78** och **0171-214 26**, eller på hans mejl: **torsten_jansson@hotmail.com**

Ni som behöver hjälp att hitta till Sommarro eller som behöver skjuts från Enköpings Resecentrum kan också ringa Torsten, som tar hand om er. Väl mött på Sommarro.

pluggar offentlig administration i Huehuetenango och har två år kvar på studier. I år får de mer kvalificerade uppgifter. De ska hjälpa skogsföreningen med att skriva verksamhetsplan för naturskyddsområdet San Francisco och rapporter till statliga naturskydds-styrel-

sen CONAP. Petrona som kommer från byn Nuevo Triunfo får under vinterlovet leda en kurs i kvinnorättigheter i hembyn. Elena Yojcóm fortsätter på frivillig bas som stipendieansvarig.

Text och foto:

PER BYLUND ANDERSEN

EKONOMIN

Redovisning för 2016 (tkr)

	Budget 2016	Utfall 2016
IN		
Medlagv.....	15 000	10 000
Fadderbidrag.....	100 000	77 000
Bidrag skolor.....	200 000	132 000
Bidrag övriga.....	200 000	208 000
Försäljning.....		
Övr intäkter.....		8 000
FS infobidrag I).....	218 000	218 000
	733 000	653 000
UT		
Löner.....	144 000	132 000
Lokalkostn.....	0	
Avskrivn.....		
Adm.....	4 000	3 000
Informationskostn.....	30 000	20 000
Volontärskostn.....	21 000	23 000
Mex bistånd.....	0	
Guatemala bistånd.....	340 000	254 000
Gua bistånd, betalas i Sverige.....		
FS projekt Högstadiet I).....		335 000
	539 000	767 000
VINST/FÖRLUST för perioden:		114 000

I) "FS projekt Högstadiet" är projektbidrag från Forum Syd för ett år, HT 2015 och VT 2016, 310' (260'+50' för en utvärdering). Intäkten 218' är den del som föll på 2016. Projektet blev drygt 100' dyrare, främst pga att kronans värde mot dollarn sjönk med ca 30% under projektiden.

JAN ANGNER, kassör

Styrelse och funktionärer 2017

ORDFÖRANDE:

TORSTEN JANSSON

Västerviksgatan 14, 745 62 Enköping

Tel: 0171-214 26, mobil: 070-405 71 78

E-post: torsten_jansson@hotmail.com

KASSÖR:

JAN ANGNER

Alkärrsgatan 24, 603 80 Norrköping

Tel och fax: 011-17 30 11, mobil: 076-846 55 70

E-post: janl@angner.se

LEDAMÖTER:

EVA HOLM

Alkärrsgatan 24, 603 80 Norrköping

Tel och fax: 011-17 30 11, mobil: 070-914 68 97

E-post: eva.holm@angner.se

MALIN LINNÉ (Fadderansvarig)

Vantörsvägen 245, 129 55 Hägersten

Tel: 073-971 76 63, E-post: malin.linne@hotmail.com

SEKRETERARE:

KRISTINA BYLUND FARGE

Nygatan 81, lgh 1101, 602 34 Norrköping

Tel: 073-100 22 08.

E-post: kristina-8@live.com

SUPPLEANT:

ULLA ÅMAND

Lindhem, 504 92 Hedared

Mobil: 070- 231 42 92

E-post: uamand@yahoo.se

KRISTINA SZEMLER

Hagvägen 5, 616 90 Åby

Mobil: 0736-19 13 25

E-post: k_szemler@hotmail.com

REVISORER:

ANNA CALO

Lindholm-Östra Flygeln, 635 04 Eskilstuna

Mobil: 076-885 32 27

E-post: anna.calo@live.se

JANOS SZEMLER

Hagvägen 5, 616 90 Åby

Tel: 011-646 00, mobil 073-412 62 28. E-post: jszemler@telia.com

KOORDINÄTOR:

PER BYLUND ANDERSEN

Apartado postal #4, Huehuetenango, Guatemala

E-post: per@cni.nu

MAYANYTT:

ELIN PETTERSSON (Redaktör)

Långgatan 29, 514 92 Uddebo

Mobil: 073-991 69 38

E-post: elinpetter@hotmail.com

STÖD VÅRT ARBETE I GUATEMALA

Plusgiro 22 30 51 - 4

FÖRENINGENS HEMSIDA

www.cni.nu